

Uygunluk Olarak Doğruluk Anlayışı

Neziha DALGIÇ

1. Giriş

Bu çalışmanın amacı, uygunluk olarak doğruluk anlayışının içinde bulunduğu durumu ve sıkıntılarını, bu sıkıntılarla ortaya çıkan diğer doğruluk kuramlarını ve onların yetersiz kaldığı noktaları eleştirel bir gözle göstermeye çalışmak, ayrıca uygunluk olarak doğruluk anlayışını, Tarski'nin T-şeması yardımıyla yeniden gözden geçirerek, bu doğruluk anlayışını formüle etmek ve bu formüle edilmiş doğruluk görüşünde bulunan sıkıntıları ve bu sıkıntıların nereden kaynaklandığını, bunların çözümlerini vermeye çalışmaktır. En son bölümde de günümüz felsefecilerinin neler yapması gerektiği ortaya koyulacaktır.

2. Uygunluk Olarak Doğruluk Anlayışı ve Sınırları

Bir savın doğruluğu hakkındaki yerleşmiş bu geleneğe göre, (klâsik doğruluk anlayışı ya da uygunluk olarak doğruluk anlayışı) dünyanın özellikleri ile doğru savlar ya da ifadeler arasında bir uygunluğun, benzerliğin olması gereklidir. Bu anlayışa göre doğru savlar ya da ifadeler, dış dünyadaki nesnelere uygun iken, yanlış önermeler ya da ifadeler dış dünyadaki nesnelere uygun değildir. Bu anlayışı örnekler ile ifade etmeye çalışırsak şu şekilde formüle edilebilir: Ankara Antalya'nın kuzeyindedir ifadesi doğrudur. Çünkü böyle bir ifade Ankara Antalya'nın kuzeyinde olduğu *gerçeğine* de uygundur. Ancak Ankara Sinop'un kuzeyindedir ifadesi yanlıştır. Çünkü bu ifade Ankara Sinop'un güneyindedir *gerçeğiyle* uygunluk göstermemektedir. Örneklerle de açık hâle getirildiği gibi uygunluk olarak doğruluk anlayışı, Aristoteles'in *Metafizik* adlı kitabında ifade edildiği gibi "*varlığın varolmadığını veya varolmayanın varolduğunu söylemek yanlıştır. Varlığın varolduğunu, varolmayanın varolmadığını söylemek doğrudur*"¹ anlayışını savunur. Örneklerimizi Aristoteles'in

¹ Aristoteles, *Metafizik*, 1011b, 26-29

doğru ya da yanlış olarak tarif ettiğine göre açıklamaya çalışırsak şu şekilde daha belirgin hâle gelir: “Ankara Antalya’nın kuzeyindedir” ifadesi Aristoteles’e göre de doğrudur. Çünkü bu ifade varlığın varolduğu şeyden (Ankara’nın Antalya’nın kuzeyinde olmasından) bahseder. “Ankara Sinop’un kuzeyindedir” ifadesi yanlıştır, çünkü bu ifade varlığın varolmadığı bir şeyden (Ankara’nın Sinop’un kuzeyinde olmasından) bahseder.

Bütün bu açıklamalara rağmen, uygunluk olarak doğruluk anlayışının bir takım problemleri vardır.

İlk sıkıntı; bir önermenin ya da bir savın, dış dünya ile olan uygunluğun, benzerliğin tam olarak nasıl açıklanacağını ya da bu uygunluğu açıklayacak bir ölçütün bulunmamasıdır.

Bu sıkıntıları gidermek amacıyla uygunluk olarak doğruluk anlayışı, bir ölçüt olarak betimlemeyi ifade eder. Buna göre doğru önermeler doğru bir şekilde doğruluğun nasıl olduğunu betimlerler. Bu bakış açısıyla birlikte en azından nesnenin konumu gibi bazı sorunların giderildiğini görmek mümkündür. Örneğin; “Masa pencerenin yanındadır” ifadesi, adların kullanımı, dilbilgisel bağların kullanımı ve masanın uzamsal olarak pencerenin yanında olması gibi fiziksel durumlar vasıtasıyla betimlenebilir. Ancak yine de bu açıklamalara rağmen, uygunluk olarak doğruluk anlayışı bazı sıkıntıları bünyesinde bulundurur.

Diğer sıkıntılara geçmeden önce, bu açıklanan ilk probleme (yani düşüncenin gerçeklikle benzer olduğu görüşünün, gerçeklikle düşünce arasında ne kadar, hangi ölçüde benzerliğin uygunluğun belli olmadığı eleştirisine) şu şekilde cevap verilebilir: Uygunluk olarak doğruluk anlayışına göre düşünce eylemiyle, düşünce içeriği birbirinden farklı şeylerdir ve doğruluk düşünce eylemiyle değil de düşünce içeriğiyle benzer ya da uygundur. Ancak böyle bir durumda bu doğruluk anlayışını eleştirenlerin söylediği gibi, bu uygunluğun ya da benzerliğin ne derece olması gerektiği konusunda bir belirsizlik vardır. Fakat klâsik doğruluk kuramı, bu belirsizlikten, düşünce işlevinin kendisiyle, düşüncenin içeriğini birbirinden ayırdığı için rahatlıkla kurtulabilir. Çünkü bu uygunluğun ya da benzerliğin ölçütünü, düşünce içeriği değil de, düşünce işlevinin kendisi belirleyecektir.

İkinci problem ise; betimleme bağlantısının düşüncesinin bir çok durumlarda eksik olmasıdır. Bu noktada bu sıkıntının gerçekte objesi olmayan savlardan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Örneğin “Yoksullara yardım etmelisin” gibi bir ödev buyruğunun nesnesi yoktur. Sonuç olarak bu gibi nesnesi olmayan ifadeler ne doğrulanabilir

ne de yanlışlanabilir. Nesneye sahip olmayan ifadeler genellikle bir talebi ya da pratik gerekliliği açıklayan önermelerdir yani davranış kalıplarını ya da kuralları belirten önermelerdir.

Bu önermeleri ele alırsak; bunlar durumun ne olduğundan çok, ne olması gerektiğini belirten önermelerdir. Bunlar, normatif önermeler olarak adlandırılabilir. Örneğin “Hayatı tehlikeli bir durumda olan birisine yardım etmelisin” gibi bir önerme doğru bir önerme olarak görünmektedir. Buradaki problem; bu önermenin, gerçekliği ne kadar betimlediğini ya da bu önermenin gerçekliğe ne kadar uygun olduğunu görmek zordur.

Aynı şekilde bazı ahlâk kuralları vardır ki, yine buradaki gibi doğruluğunu betimleme gibi bir olanağımız, betimleme düşüncesiyle çözülememektedir.

Yine gerçeklere dayanmayan bazı durumlar hakkındaki önermeleri ele aldığımızda sorun aynıdır. Örneğin; “Eğer zengin olsaydınız, her istediğinizi satın alabilirdiniz” gibi gerçeklere dayanmayan önermeler kendi içinde doğru gibi görünmektedir. Ancak onlar için uygun olan bir gerçeklik belirlemek zordur.

Günlük yaşamda, bu şekilde ifade edilen kurallar ya da gerçeklere dayanmayan, fakat kendi içlerinde doğru gibi görünen bu önermeler bilginin nesnesi değildirler. Bunlar sadece kanı nesnelere. Kanılar, bilgi nesnesine sahip olmadıkları sürece onların değerlendirilmeleri mümkün değildir sonucu çıkar. Bunu belirleyebilmek için inanma eylemi ile inanılan şey arasında bir ayırım yapmak zorunludur. Kişi bu ayırımı yapmaksızın, kanılarından bahsettiğinde bu aktivitelerin sonucunda, herhangi bir araştırma yapılmaksızın, onları doğru olarak *farz ettiğini* görürüz. Dolayısıyla kanının epistemolojik olmadığı, ancak belki de psikolojik olduğu görülür. İnanılan şeyler önerme hâline geldiğinde inanma eylemi inanan kişinin sınırlarını aşar ve önermenin bir nesneye sahip olup olmasının önemini düşünmeyerek, bunların doğru olduğuna yani onların nesnesine uygun olduğuna inanır.² Çünkü bir kanı bizde kendini kanıtlama ya da tartışılmaz izlenimini veriyorsa, onu doğru olarak kabul etme eğilimindeyiz.

Uygunluk olarak doğruluk anlayışına yöneltilen diğer bir eleştiri ise oluşturduğu doğruluk tanımının içerikten yoksunluğudur. Bu doğruluk kuramına karşı çıkanlar, bu uyuşmanın neden olduğu

² Moser, P. K., Mulder, D.H., Trout, J. D., *The Theory of Knowledge, A Thematic Introduction*, Oxford University Press, 1998.

sorusunu sorduklarında, uygunluk olarak doğruluk anlayışı yeterli bir cevap veremediği için, bu yapılan tanımın içerikten yoksun olduğunu söylemişlerdir.

Şimdiye kadar ki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere bilme eylemiyle bilginin nesnesi arasında bir ayırım yapmak zorundayız. Zira bunu başarabilmek için ilk etapta algılama, düşünme, nedenlerini düşünme, açıklama, yorumlama, değerlendirme, vb.. gibi çeşitli bilme eylemlerinin ve bunların farklı türlerinin ayrıntılı, inceden inceye bir analizi yapılmalıdır. Ancak böyle bir analiz yapılmazsa, sağlıklı bir bilgi elde etmek mümkün olamaz.

3. Diğer Doğruluk Kuramları ve Ortaya Çıkış Nedenleri

Uygunluk olarak doğruluk anlayışına karşılık olarak değişik doğruluk kuramlarının oluşmasında özellikle Septiklerin bu görüşe yönelttiği eleştiriler ve ayrıca uygunluk olarak doğruluk kuramının içerikten yoksunluğundan kaynaklanan sıkıntılar önemli oranda rol oynar.

İlk olarak Septiklerin uygunluk olarak doğruluk anlayışına yönelttiği eleştiriye ve bu eleştirinin yetersizliğini göstermeye çalışalım. Septikler uygunluk olarak doğruluk anlayışının savunduğu doğruluk düşüncesiyle gerçeklik arasındaki bir uygunluk, benzerlik olduğu görüşünü, şu şekilde eleştirirler. Onlara göre düşüncenin gerçeklikle uygun olup olmadığını bilebilmek için ilk olarak düşüncenin ve daha sonra da gerçekliğin ne olduklarının bilmesi gereklidir. Bunun bilinmesi için de bir takım ölçütlerin olması gereklidir. Ancak bu ölçütün gerçekliği çarpıtmadan, doğrudan doğruya gerçekliği iletmediğini nereden bilebiliriz sorusunu sorabiliriz. Bu durumda da o ölçütün gerçekliği doğrudan doğruya, çarpıtmaksızın verdiğini kanıtlamak için başka ölçütlere gereksinim duyulacak ve bu ölçütlerin gerçekliği yansıtıp yansıtmadığını saptamak için sonsuz sayıda ölçütlere ihtiyaç duyulacaktır. Görüldüğü üzere böyle bir durum ise döngüselidir. Kısacası Septiklere göre o hâlde, uygunluk olarak doğruluk anlayışının savunduğu doğruluk anlayışına götüreceği herhangi bir ölçüt mümkün olmadığı için haklılandırılmış bir bilgiye ulaşmak mümkün değildir.

Uygunluk olarak doğruluk anlayışına karşılık çeşitli doğruluk kuramlarının oluşmasındaki diğer bir etmen ise, uygunluk olarak doğruluk anlayışının yaptığı doğruluk tanımının içerikten yoksun olmasıdır. Çünkü uygunluk olarak doğruluk anlayışına göre, düşünce ile gerçeklik arasında bir uyuma vardır. Ancak bu kuramı eleştirenler,

bu uyuşmanın neden olduğunu sorduklarında, uygunluk olarak doğruluk anlayışı buna yeterli cevap verememiş ve sonuçta uygunluk olarak doğruluk anlayışının içerikten yoksun olduğu görüşüne vararak, bu soruya alternatif teoriler oluşturulmaya başlanmıştır.

Ayrıca Septiklerin bu son çözümlemedeki ölçüt sorunuyla ilgili olarak da bu çeşit doğruluk kuramlarını savunanlar, artık kendisinin doğru olup olmadığının araştırılmasına gerek olmayan son bir ölçüt çabası içine girmişler ve sonuçta da çeşitli doğruluk görüşleri oluşmuştur.

Bu noktaya kadar uygunluk olarak doğruluk anlayışına alternatif çeşitli kuramların ortaya çıkış nedenleri ele alındı. Şimdi ise bu alternatif kuramlar ele alınacaktır.

1) Kendini Kanıtlama Teorisi: Bir sav ancak ve ancak kendisini bana kanıtlayabiliyorsa doğrudur.

2) Açık ve Seçik Algılama Teorisi: Bir sav ancak ve ancak onu açık ve seçik bir şekilde algılayabiliyorsam doğrudur.

3) Tutarlılık Teorisi: Bir sav ancak ve ancak öteki savlarımla tutarlıysa doğrudur.

4) Pragmatist Teori: Bir sav ancak ve ancak yararlı ise doğrudur.

5) Doğrulanabilirlik Teorisi: Bir sav ancak ve ancak deneyimle doğrulanabiliyorsa doğrudur.

6) Konsensus Teorisi: Bir sav ancak ve ancak bir grup, o görüşle aynı görüşte ise doğrudur.³

Ancak bu teorilerin ne savunduğu tam olarak belli değildir.

4. Tarski'nin T - Şeması

Şimdiye kadar uygunluk olarak doğruluk anlayışına karşı oluşturulan çeşitli alternatif teorilerden bahsettik ve genelde bunların doğruluğun gerçeklere dayalı olup olmadığı ya da diğer ifadelerle tutarlı olup olmadığına bağlı olarak açıkladığını görmekteyiz.

Günümüzde Tarski'nin T-şemasından oldukça fazla bahsedilmektedir. Bu kuramdan bu kadar çok bahsedilmesinin nedeni ise, Tarski'nin konu dili ile üst-dil arasında bir ayrım yapmasından kaynaklanır. Tarski doğruluk kuramını ilk olarak içindeki çelişkilerden ve tartışmalardan hareket ederek ele alır. Tarski'nin bu konudaki asıl amacı, içeriksel

³ Musgrave, A., *Common Sense, Science –and Scepticism, A historical introduction to the theory of knowledge*, Cambridge, 1995

olarak yeterli, biçimsel olarak ise doğru bir tanım ortaya koyabilmektir ve bu amacı gerçekleştirmek amacıyla da Aristoteles'in ifade ettiği uygunluk olarak doğruluk anlayışından hareket eder. Ona göre doğruluk, bir tümcenin gerçeklikle uyuşmasıdır. Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi bu anlayışın bir takım sıkıntıları vardı. İşte Tarski bu sıkıntıları aşmak amacıyla tanımların tam ve açık olmalarını sağlamaya çalışır. Bunu da ünlü "Kar beyazdır" cümlesiyle yapar. Uygunluk olarak doğruluk anlayışına göre, kar beyaz ise bu cümle doğru, değilse bu cümle yanlıştır. Bu durumda Tarski bu cümleden hareket ederek doğruluk kuramını şu şekilde oluşturur:

(T) Kar beyazdır cümlesi eğer kar beyazsa doğrudur.

Yani; X (Kar beyazdır) doğrudur ancak ve ancak P ise. Burada ifade edilen P belirtilen tanım cümlesini ifade ederken, X onun adı yerine kullanılmıştır. Ancak böyle bir tanımlamanın da sıkıntılara sahip olduğunu görmek mümkündür. Örneğin, bütün dilsel ifadeleri bu türden bir forma dönüştürmek mümkün değildir. Yani bu tanım, eksiktir.

Bu bakımdan Tarski bu sorunu çözmek amacıyla doğal dillere başvurarak, bu dilden mümkün olduğunca az sapma gösteren ve yapısı tam, belirli bir dil oluşturmaya çalışarak bunlardan kaçınmaya çalışır. Bunu gerçekleştirmek için şöyle bir antinomiden yola çıkar.

"Bu sayfada altı çizilmiş önerme doğru değildir."

Bunun yerine 'S' koyulur ve "'S' doğrudur, ancak ve ancak bu sayfada altı çizili cümle doğru değilse" şeklinde formüle edilebilir. Ancak bu sayfada altı çizili cümle 'S' şeklinde sembolleştirildiğine göre, formülleştirme şu şekilde olur. "'S' doğrudur ancak ve ancak S doğru değilse. Ancak bu durumun mantığın ilkelerine göre çelişkili olduğunu görmek mümkündür.

Tarski bu çelişkinin nedenlerini araştırdığında şu çeşit bir belirle-
nimde bulunmuştur. Bu belirlenimde, mantık yasalarına başvurulduğu için biçimsel olarak onun yanlış olduğuna karar verilmiştir. Ancak böyle bir belirlenim içeriksel olarak doğrudur.

Bu bakımdan Tarski uygun bir doğruluk tanımı belirleme çabasında, anlamsal olarak açık olan tanımlarda ya da ifadelerde bir sorun olmadığını, ancak önemli olanın anlamsal olarak kapalı ifadelerde bir takım sorunların bulunduğunu belirtir. Buna göre kapalı ifadelerden kaçınmak amacıyla da bir ayırımında bulunur. Üst-dil ve konu dili ayrımı. Ona göre konu dili, üzerine konuştuğumuz dil iken üst-dil ise, ilk dil

üzerine konuştuğumuz dildir. Bu bakımdan doğru bir doğruluk tanımının olabilmesi için ona göre üst-dile başvurmak gereklidir. Çünkü üst-dil, konu dilini kapsadığı için ancak ve ancak uygun bir doğruluk belirlenimi sadece üst-dilde olabilir.

Ayrıca uygun bir doğruluk tanımının yapılabilmesi için, kullanılan dilin zengin olması gereklidir. Bu zenginlik aynı zamanda da mantıksal ifadelerin zenginliğine bağlıdır.

5. Uygunluk Olarak Doğruluk Anlayışının Formüle Edilmesi ve Ortaya Çıkan Sıkıntılar

Uygunluk olarak doğruluk anlayışını (klâsik doğruluk anlayışı) ele aldıktan sonra, doğru ve doğruluk sözcüklerinin ne anlama geldiğini belirlemeye çalışalım. Ancak böyle bir belirleme çabasında da bu iki kavram birbirine karıştırılmamalıdır. O hâlde şu durumda karşımızda iki soru var:

1. Doğruluk nedir? Yani *bir şeyin* doğru olması ne anlama gelir?

2. Doğru nedir?

Tabi ki bu iki ayrı soruda dikkat edilmesi gereken nokta, ikinci sorunun ilk sorudan çok daha önemli olduğudur. Zira ilkinin ne olduğunu bilmeden ikinci hakkında bir belirlenimde bulunmak ya mümkün değildir ya da her halükârda yapılan bir belirleme ise yanlış olma eğilimindedir. Bununla ilgili olarak şöyle bir örnek verilebilir: 'Unicorn' sözcüğünün ne anlama geldiğini bilmeksizin, 'unicorn'un gerçekte var olup varolmadığının araştırılması pek mantıklı değildir.⁴ Yani burada ifade edilmek istenen şey doğru sözcüğünün ne anlama geldiği bilinmeksizin, doğruluğun gerçekte var olup varolmadığını araştırmanın mümkün olmadığıdır. Şimdiye kadar (klâsik doğruluk anlayışındaki sıkıntılar nedeniyle ortaya çıkan doğruluk ku ramlarında) doğruluk, doğru sözcüğünün ne ifade ettiği bilinmeksizin, sağduyuya dayalı bir biçimde ele alınmaya çalışıldı. Ancak klâsik doğruluk anlayışının yeniden formüle edilmesiyle birlikte doğruluk, doğru sözcüğü ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Dolayısıyla klâsik doğruluk anlayışının formüle edilmesiyle birlikte doğru bir önerme; bir şeyin hangi durumda olduğunu belirten ifadenin, gerçekte de onun durumunu belirttiği bir önerme hâline gelmiştir. Böylece klâsik doğruluk anlayışındaki birtakım eksikliklerin de kapandığını görmek müm kündür. Daha önce bahsettiğimiz "Zengin olsay dınız her istediğinizi satın alabilirdiniz"

⁴ A.g.y.

gibi gerçeklere dayanmayan bir ifade de böylece bir çözüme kavuşuyor. Klâsik doğruluk anlayışının yeniden revize edilmesiyle birlikte, gerçeklere dayanmayan bir ifade de doğru hâle gelir. Çünkü bir şeyin hangi durumda olduğunu belirten ifade, onun durumunu belirtir. Spesifik uygunluk düşüncesinden sakınan bu uygunluk belirlenimi Aristoteles'in doğruluk ifadesine yani "bir ifade o durumun olduğu şeyden bahsediyorsa doğrudur" anlayışına çok benzemektedir.

Bu yeniden gözden geçirilmiş doğruluk anlayışını, Tarski'nin "semantik yaklaşımı" ile formüle edersek;

Ancak ve ancak P ise X doğrudur. Burada P ifade edilen bir önermeyi simgelerken, X bu önermenin ismini simgeler.⁵ Bu formülün daha açık bir örneği şu şekilde verilebilir:

"Kar beyazdır." ifadesi ancak ve ancak kar beyaz ise doğrudur. Burada simgeleme ile örnek sanki birbirine zıt gibi görünmesine rağmen şu şekilde açıklayabiliriz;

Ancak ve ancak kar beyaz ise (ancak ve ancak P ise) kar beyazdır (X) ifadesi doğrudur.

Bununla ilişkili olarak bir başka örnek şu şekilde verilebilir:

"Su 100 derecede kaynar." ifadesi ancak ve ancak su 100 derecede kaynarsa doğrudur.

ya da

"Ancak ve ancak su 100 derecede kaynarsa, su 100 derecede kaynar." ifadesi doğrudur.

Bu yeni gözden geçirmeyle birlikte, tutarlılık olarak doğruluk anlayışına yöneltilen eleştiriler (özellikle Septiklerin eleştirileri) ve ortaya çıkan doğruluk anlayışlarındaki rölativizm sıkıntısının çözümlendiğini görmek mümkündür.

Kuşkucuların itirazına göre, karın beyaz olduğu düşüncesinin gerçeklikle uyuşup uyuşmadığı hiçbir zaman bilinemez. Ancak bunu bilmek, karın beyaz olduğunu bilmekle aynı şeydir. Çünkü bir savın gerçeklikle uyuşması demek, var olduğu söylenen şeyin (karın beyaz olması) var olduğunu söylemektir. Yani kuşkucular, bir ifadenin gerçeklikle uyuşup uyuşmadığını bilemeyeceğimizi belirttiklerinde, hiçbir şey bilemeyiz sonucu çıkar. Dolayısıyla böyle bir ifade de kendi içinde çelişkilidir.

⁵ Moser, P. K., Mulder, D. H., Trout, J. D. *The Theory of Knowledge, A Thematic Introduction*, New York, 1998, s.67

Yine aynı biçimde doğruluğun bu yeniden gözden geçi rilmiş biçimini göz önünde bulundurduğumuzda, diğer doğruluk kuramlarında ortaya çıkan rölativizmden uzaklaşmak mümkündür. Diğer doğruluk kuramları, doğruluk konusunda rölativizmi gerektirirler. Ancak böyle bir durum aklın iki ilkesine karşıdır. Bunlar üçüncü şıkkın olanaksızlığı (bir şey ya doğrudur ya da yanlıştır bunun dışında başka bir değer alması mümkün değildir) ve çelişmezlik (bir şey aynı zamanda hem doğru hem de yanlış olamaz) ilkeleridir.

Ancak yeniden formüle edilmiş bu doğruluk anlayışıyla ilişkili olarak, ortaya attığı formülü, tanımını kullanırken birtakım mantıksal güçlüklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bilgi nesnesi hâline gelmiş şeyler, bilen insanın başarılı ya da başarısız bir şekilde kurduğu bağlantıdır. Yani, bilginin nesnesi bir şeyin bilgisidir, bilgi, bilme eyleminden ontolojik olarak farklıdır. Bilginin nesneleştirilmesi ve nesneleştirme çabasında kurulan bağlantılar birbirinden farklıdır ve bilgiyi nesneleştirme çabasında, bu bağlantıların bilen insan tarafından kurulması, bilginin ne olduğunu anlamayı zorlaştırır. Kısacası, bilme eylemi, bilinmek istenen nesneden bağımsızdır. Bu yüzden bilme eyleminin nesneyle bağlantı kurmasını bilen insanın başardığı ya da başaramadığı bir eylemdir.⁶ Buradaki asıl problem, bilen insanın döngüsel olmayan bir anlamda, bir savın dünyayla uygun bir şekilde bağlantılı olup olmadığını yargılama durumunda olmadığıdır. Bu yöntemde (formüle edilmiş doğruluk kuramı) bizler tarafından karşılanamayan bilişsel özelliklere sahip olamayacağımız durumlar olabilir. Bizler bu bağlantıyı göremesek bile, bir sav dünyayla uygun bir ilişki içinde olabilir. Kısacası uygunluk olarak doğruluk, doğruluk bilgimize ya da doğruluğu fark etme yeteneğimize bağlı değildir.⁷ Bazı doğrular, bilgimizden bağımsız olabilir. İnsanoğlunun bilgileri sınırlıdır ve insan aklından bağımsız dünyalar da vardır. Dolayısıyla doğruluk, insan bilgisinin sınırlarını aşabilir. Örneğin bizler Mars, Jüpiter vb. gezegenlerin olduğunu bilmekteyiz. Ancak bizlerin adlarını dahi bilmediğimiz birçok gezegen daha vardır. Dolayısıyla insan aklı bu gezegenleri bilse de bilmese de bu gezegenler gerçekte vardır. Do-

⁶ Bkz. Kuçuradi, I., "Bilgi ve Nesnesi", *The Concept of Knowledge*, 1995.

⁷ Bkz. Moser, P. K., Murder, D. H., Trout, J. D., *The Theory of Knowledge, A Thematic Introduction*, New York, 1998, s.68

layısıyla doğruluk, insan bilgisinin sınırlarını aşar diyebiliriz, ta ki bir sonraki araştırmalara kadar.

6. Son Teşhis ve Yapılması Gerekenler

Bilginin nesnesine uygun olup olmadığını, bilme eylemini ve dış dünyadaki nesneleşme durumlarını birbirinden ayıt ederek ele almak gereklidir. Çünkü bilgi adı verilen şey, sadece bilen insanın iddia ettiği sav ile onun dış dünyadaki nesnesi arasındaki bağlantısı değildir. Bilen insandan bağımsız olan gerçekler vardır ve bu gerçekleri bilen insan başarılı bir şekilde kavramayabilir. Kısacası sorun; insanın kendi yeteneklerinin sınırlılığından kaynaklanmaktadır.

Dolayısıyla burada dikkat edilmesi gereken şey; bilginin nesnesi sorununu yeniden ele almaksızın, doğru teşhisler, açıklamalar, değerlendirmeler yapabilmek için gerekli olan araçların elde edilmesi mümkün değildir sonucuna ulaşabilmektir.⁸ Bilginin nesnesini tekrar eleştirel bir gözle ve relativizme kapılmaksızın tekrar ele almak gereklidir.

Kaynaklar

- K.Ajdkiewicz, *Temel Kavramlar ve Kuramlar (Felsefeye Giriş)*, Çeviren: Ahmet Cevizci, Gündoğdu Yayınları, 1989.
Aristoteles, *Metafizik*, Çeviren: Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar, 1996.
Denkel, Arda, *Nesne ve Doğası*, Metis Yayınları, 1986.
Günümüzde Felsefe Disiplinleri, Çeviren: Doğan Özlem, Ara Yayınları, 1990.
Moser, Paul K., Mulder Dwayne H., Trout, J.D., *The Theory of Knowledge, A Thematic Introduction*, Oxford University Press, 1998.
Mugrave, Alan, *Common Sense Science -and- Scepticism, A historical introduction to the theory of knowledge*, Cambridge University Press, 1995.
Harun Tepe, *Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk ya da Hakikat*, Ark Yayınevi, 1995.
Edited by Ioanna Kuçuradi and Robert S.Cohen *The Concept of Knowledge*, The Ankara Seminer, Kluwer Academic Publishers, 1995.

⁸ Kuçuradi, I., "Bilgi ve Nesnesi", *The Concept of Knowledge*, 1995